

רס"ן הרב רוני רקח, רב אוג' 36

”ברכת הגומל” ליורדי הים

ראשי פרקים

- א. מבוא
- ב. מקור הדין לברכת הגומל של יורדי הים
- ג. האם בכל דרך צריך לברך
- ג. מאמתי נחשבים יורדי הים
- ד. הפלגה עם עצירות במדינות שונות
- ה. המפליגים תדיר
- ו. ברכת הגומל על הפלגה בספינות זמננו
- ז. ברכת הגומל על שחייה
- ח. הגומל על צלילה
- ז. הפלגה בצוללת
- ט. למעשה

א. מבוא

לוחמי זרוע הים נמצאים רוב ימי שירותם בין היבשה לבין הפלגות בים, ישנם סוגים שונים של משימות בין יחידה ליחידה ושהיות שונות בזמנים ובמרחקים. לא דומה משימת צוללת למשימת סטי"ל, ולא דומה משימת הצוללנים ליחידות הבטי"ש הימי. ונשאלת אימתי מחויבים בברכת הגומל?

ב. מקור הדין לברכת הגומל של יורדי הים

מקור הדין של ברכת הגומל מובא בגמרא בברכות¹:

”אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכים להודות.. יורדי הים מנלן? דכתיב: ²”יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה' וגו' ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות וגו' יחוגו וינועו כשיכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם וגו' ויקם סערה לדממה וגו' וישמחו כי ישתקו וגו' יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם”.

1. דף נד, ב.

2. תהלים פרק כז.

וכן פסק מרן השו"ע³:

"ארבעה צריכים להודות: יורדי הים כשיעלו ממנה"⁴.

ג. האם בכל דרך צריך לברך

יש לשאול, האם עצם הירידה לים, או ההליכה במדבר היא הסיבה המחייבת את ההודאה, כיון שאלו מקומות הנמצאים בחזקת סכנה, או שמא בשביל להתחייב בברכת הגומל צריך להינצל מסכנה ממשית, ואם אדם הפליג בים ולא נתקל כלל בסכנה אינו צריך לברך הגומל.

במאירי⁵ מובאת מחלוקת ראשונים ביסוד סיבת חיוב הברכה ביורדי הים והולכי מדבריות:

"יש מי שאומר שאין הדברים הללו אמורים אלא בהולכי מדברות שתעו ויורדי הים שעמד עליהם נחשול שבים... שבאלו יש בהם נס... אין אני מודה בכך, אלא... כל הולכי דרכים במשמע: בתלמוד המערב אמרו בפרק תפלת השחר **כל הדרך בחזקת סכנה, וכל החולי בחזקת סכנה, והוא הדין לכל הליכת ים**".

המאירי כותב שכל הליכה במדבר וירידה לים יש בה סכנה, גם אם למעשה לא עמד עליהם הנחשול. עצם הירידה לים מביאה לידי חיוב בברכת הגומל.

בשו"ת "בצל החכמה"⁶ כתב שה"ש מי שאומר' שהמאירי מביא, שדעתו לא לברך אם לא הייתה סכנה ממשית, הוא הרד"ק⁷ שכתב על הפרק בתהלים שמדבר על הודאת יורדי הים והולכי מדבריות:

"הולכי מדברות ויורדי הים לא זכר בהם עוונם כי תחילת דרכם אין בהם רע ונזק... אלא יבוא להם דבר צרה וסכנה בדרך כדי שישובו אל ה' וישיעם".

3. אורח חיים סימן ריט סעיף א.
4. ישנו דיון מעניין בעניין סדר הארבעה שצריכים להודות בפסוקים לעומת הסדר המובא בגמרא: התוספות כתבו שסדר הפסוקים הוא מהמסוכן ביותר, לפחות מסוכן (מדבר, חבוש, חולה, ים), ואילו סדר הגמרא הינו מהמצוי לפחות מצוי. מאידך ר' יונה הביא את רב האי גאון הסובר להיפך, שהסדר בפסוקים הינו מהמצוי לפחות מצוי ואילו סדר הגמרא הינו מהמסוכן לפחות מסוכן. ועיין פרישה (סימן ריט) שמיישב ביניהם.
5. בית הבחירה למאירי ברכות נד, ב.
6. חלק א סימן כ עמ' נג.
7. תהלים קז, י.

מפירוש הרד"ק נראה שבירידת הים ובהליכת מדבריות כשלעצמה אין סכנה, וההודאה שנאמרה בפרק הינה דווקא אם ארע להם 'דבר צרה וסכנה בדרך', כגון 'ויעמד רוח סערה וירומם גליו'.

בטור הסכים שלא צריך שיארע לו מאורע מיוחד בדרך, אלא כל הולך בדרך מברך הגומל. והביא מחלוקת ראשונים ומחלוקת מנהגים בין אשכנז לספרד, האם מברכים רק על דרך כזו שידוע שמצויה שם סכנה או שכל דרך היא בחזקת סכנה⁸:

"ונוהגין באשכנז וצרפת שאין מברכין כשהולכים מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בהו חיות רעות ולסטים. והא דאיתא בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לעניין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על עצמו אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן... אבל הרמב"ן⁹ ז"ל כתב דבכל דרך ובכל חולי צריכין להודות דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה הם, וכל החלאים בחזקת סכנה הם וכ"כ בערוך... וכן נוהגים בספרד".

כתב על כך הבית יוסף¹⁰:

"כתב בה"ג... שכשיש לו לילך פרסה או יותר אומר תפילת הדרך, אבל פחות מפרסה אינו אומרה שמע מינה דסבירא ליה דשיעור דרך פרסה הוי. עכ"ל. וז"ל ארחות חיים.. יש אומרים שאינו מברך הגומל אלא אם הלך פרסה או יותר, והרמב"ן כתב שכל דרך בחזקת סכנה ואפילו בפחות מפרסה מודה, ע"כ. ולא כן המנהג... ולעניין הלכה נראה בפחות מפרסה אינו מברך הגומל כדברי בה"ג לעניין תפילת הדרך".

גם אם לא הייתה סכנה ממשית לנגד עיניו בלכתו בדרך, עליו לברך הגומל. אלא שלבה"ג והאורחות חיים מברך הגומל דווקא אם הלך יותר מפרסה, ולרמב"ן גם בפחות מפרסה הדרך היא בחזקת סכנה ומברך עליה הגומל. ומסכם הב"י לעניין הלכה, שכמו שלא מברך 'תפילת הדרך' אלא אם ילך פרסה ובפחות מכך לא יברך, כך גם ברכת הגומל לא יברך כשהלך פחות מפרסה.

השו"ע¹¹ פסק את המנהגים השונים, וכתב שבפחות מפרסה אינו מברך, אלא אם כן הדרך מוחזקת ביותר בסכנה:

"באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים. ובספרד נוהגים לברך, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה. ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך, ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר, אפילו בפחות מפרסה".

8. אורח חיים סימן ר"ט.

9. הבית יוסף שם בד"ה "ומ"ש שכתב בשם הרמב"ם" ביאר שצריך לגרוס בטור רמב"ן ולא רמב"ם.

10. שם ד"ה כתב.

11. סימן ר"ט סעיף ז.

להשלמת העניין נביא את דברי השו"ע¹² על מי שניצל מסכנה ואינו מהארבעה הנזכרים בגמרא:

"הני ארבעה לאו דווקא, דהוא הדין למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל. ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות".

להלכה הביא מרן את שתי השיטות, ופסק שמי שאירעה לו סכנה ואינו אחד מן הארבעה המוזכרים יברך ללא שם ומלכות.

ג. מאמתי נחשבים יורדי הים

הגר"ע יוסף השיב¹³, שיש לברך על שייט בנהר או בכנרת ברכת הגומל, ואין חילוק בשיעור פרסה כלל, אלא כל כניסה לשייט זוקקת ברכת הגומל, ואף מפליג בנהר או באגם¹⁴.

כך נראה בדברי השו"ע, שבהליכת דרכים חילק בין דרך של פרסה לפחות מפרסה, ובירידת הים כתב בסתמא שמברך הגומל מבלי לתת שיעור דרך. ונראה הטעם, שבדרך מועט לא מצוי סכנה, אך כל כניסה לים היא כניסה למקום סכנה.

לעומת זאת בספר ברכת ה'¹⁵ כתב, שכשם שלענין תפילת הדרך לא יברך אפילו בספינה בפחות משיעור ארבע מילין, כך לענין ברכת הגומל הו"ל זמן קצר ולא חשיב שוהה במקום סכנה:

"המפליג בים שבעים ושתים דקות או יותר והגיע למקום חפצו ועלה ליבשה בשלום צריך לברך ברכת הגומל מפני שפורש מהיבשה לים שיש בו סכנת נפשות לבני אדם".

ועוד כתב, שמברכים דווקא על הפלגה בים, אבל בנהר או על ספינת קיטור באגם

12. או"ח סימן ריט סעיף ט.

13. מעין אומר, חלק א, פרק יא סימן כה - הרב יהודה נקי בשו"ת לגר"ע יוסף. וכן בחזון עובדיה ובילקוט יוסף אורח חיים (ברכות) עמוד 86 סימן ל.

14. ויש להקשות כפי שכתב שם הרב נקי בהערה על סימן כה: "בהגדרת דברים אלו הוקשה לי, מה ההבדל בסיכון בין נסיעה ברכב בנסיעה בין עירונית, נסיעה במטוס שצריך שבעים ושתים דקות, לבין שיט בסירה. האם עצם הדבר שאדם בים זה סכנה יותר מאדם באוויר במטוס או נוסע במהירות בדרך בין עירונית?!" והביא שהברכה היא מחשש לסטים ולא מתאונות, ואולי בים יש חשש לסטים גדול יותר מן הרכב והמטוס. ואכמ"ל.

15. חלק ד פרק ו סעיף כא - הרב משה לוי (תש"ס), ע"פ האורחות חיים ברכות סב ועוד.

אין מברכים.

שיטה אחרת מופיעה באור לציון¹⁶, שהגדיר שאם נכנסה הספינה לעומק הים באופן שהעומד בחוף הים אין רואה את הספינה צריך לברך הגומל.

בדומה לכך בשו"ת בצל החכמה תלה את ברכת הגומל בשאלה האם נתרחקו מן החוף¹⁷:

"הנכנסים לים בסירות לשם טיול ואינם מתרחקים משפתו, אינם צריכים לברך הגומל כשיצאו¹⁸. אבל אם אירע להם שם מקרה סכנה וניצולו, לכו"ע ולכל המנהגים צריכים לברך".

בשו"ת קנין תורה¹⁹ כתב, שכל שמשך ההפלגה אינו נמשך מספר ימים, לא יברך הגומל. וכן כתבו המנחת יצחק²⁰ ובשו"ת בצל החכמה²¹, שיורדי הים משמעותו הפלגה שאורכה יותר מיום, וכן המנהג. אם כי הגר"ע יוסף (שם) צידד שאף לבני אשכנז לא צריכה להיות הפלגה ארוכה על מנת להתחייב בברכת הגומל אלא ביותר משיעור פרסה כבר מתחייב.

הפסקי תשובות²² כתב שדין ברכת הגומל בהפלגה קצרה ליורדי הים תלוי במחלוקת ספרד ואשכנז, על יציאה לדרך שאינה בחזקת סכנה. למנהג ספרד שמברכים על כל דרך שאורכה פרסה, יברכו על כל הפלגה. ולמנהג אשכנז שמברכים רק על דרך שמוחזקת סכנה **יברכו רק בהפלגה לעומק הים**.

נפסק בספר 'תורת המחנה'²³ שאין לברך אלא בהפלגה לעומק הים.

16. שו"ת אור לציון חלק ב פרק יד, תשובה מג. ובדומה לכך כתב בהליכות שלמה תפילה עמוד רעז.
17. בצל החכמה סימן כ עמ' נז סיכום.
18. נלע"ד לפי המובן שכתב זאת כיון שאין שיעור פרסה ואין סכנה.
19. חלק א סימן טז אות ג.
20. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן יא.
21. בצל החכמה חלק א סימן כ אות ג.
22. פסקי תשובות חלק ב, סימן ריט סעיף ב.
23. תורת המחנה חלק א, פרק כג סימן ג – אמנם שם לא הביאו פסיקות הגר"ע יוסף והילקו"י שיש לברך ביורדי הים אף בפחות משיעור פרסה ויש לתמוה על כך.

ד. הפלגה עם עצירות במדינות שונות

כתב הרמב"ם²⁴:

"ארבעה צריכין להודות... וירודי הים²⁵ כשעלו".

מדברי הרמב"ם נלמד שאת ברכת הגומל יאמר כשיעלו, ובוודאי שלא בזמן שהיו בים אף אם ניצלו במהלך שהייתם בים. וכן נקט מרן השו"ע "כשיעלו ממנה"²⁶.

כתב המשנ"ב שגם אם עושים עצירה באמצע הדרך לכמה ימים אין מברכים, שעדיין הם בדרך²⁷:

"ודווקא כשעלו ממנה לגמרי²⁸. ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשבאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה ליום או ליומיים או עד שתגיע זמן הספינה לילך הלאה, דבזה אין מברכין, דאכתי לא ניצול מן הסכנה לגמרי".

נשאלת השאלה מה הדין בהפלגה ארוכה כ"קרוז" עם עצירה ארוכה במדינות שונות. האם בכל עצירה נחשב שהגיעו למחוז חפצו, וסיימו את הדרך ואחר כך יסעו לדרך חדשה, או שגם כאשר עוצרים עדיין נחשב שהם בדרך?

השדי חמד²⁹ כתב שהנוסע לקברי צדיקים, אע"פ שדעתו לחזור, מברך כשהגיע למחוז חפצו שזה נחשב סוף נסיעתו. וכך מעיד על עצמו, שבנוסעו לקברי צדיקים ברך בכל חנייה בעיר שהיה בר קבר של צדיק, כיוון שהגיע למחוז חפצו. וסיפר שכך המנהג, שכאשר היו יוצאים שלוחים מאר"י לאסוף כסף בחו"ל, היו מברכים כשהגיעו למחוז חפצם אף שלא חזרו לבתיהם. ואינו דומה למי שהולך בדרך, וחונה כמה ימים בעיר, כיוון שלא גמר דרכו ולא הגיע למחוז חפצו. לפי זה הנוסעים בספינה עם כמה תחנות ומטרתם להגיע לכל תחנה, יברכו בכל הגעה למחוז חפצם.

הגר"ע יוסף³⁰ דחה את דברי השדי חמד, וכתב שאין לברך אלא לאחר שגמר לגמרי את נסיעתו ויצא מכלל הסכנה, ואף על פי כן סיכם שהמברך יש לו על מה לסמוך:

24. הלכות תפילה וברכות פרק י הלכה ח.
25. והוסיף רבינו אברהם בן הרמב"ם ב"מספיק לעובדי ה'" עמ' 352 שאף בירודי נהרות דיבר הרמב"ם.
26. שו"ע סימן ריט סעיף א, וע"ש בא"ר ס"ק א שאפילו איתרחש ליה ניסא במקום אחד בים אינו צריך לברך מיד אלא ימתין עד שיעלה מן הים.
27. שם, ד"ה "כשיעלו ממנה". בשעה"צ שם הביא בזה מחלוקת אחרונים.
28. והטעם מפני שכל זמן שהם עדיין בספינה לא יצאו לגמרי מכלל צער ולא שייך לברך שגמלני כל טוב (ברכת ה').
29. שדי חמד, מערכת ברכות, סימן ב אות יא. וכ"כ בהליכות שלמה פרק כג הערה ד שהורה הגרשז"א.
30. יביע אומר חלק א סימן יג אותיות יא-יב.

"ומשמע שאפילו מתעכבים הרבה אין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי... והנה במקום שנהגו לברך ודאי שיש להם על מה שיסמוכו, אבל במקום שאין מנהג, הדרינגן לכללא דסב"ל".

אולם ב'חזון עובדיה'³¹ הביא להלכה את דברי השדי חמד :

"מי שנוסע ממדינה למדינה אחרת למחוז חפצו ובתוך כדי נסיעתו עובר דרך עיירות גדולות, אינו מברך הגומל אלא עד שיגיע למחוז חפצו. אבל שלוחי ארץ ישראל שנוסעים דרך כמה עיירות ומתרימים את תושביהם לדבר מצווה, כל עיר שעוברים בה נחשבת למחוז חפצם ואם מתעכבים שם איזה ימים צריכים לברך הגומל בכל עיר ועיר".

מבואר שבחזון עובדיה חזר בו הגר"ע יוסף ממה שכתב ב'ביע אומר', שבמקרה זה אמרינגן 'ספק ברכות להקל' ולא יברך, אלא נקט להלכה שמברך הגומל בכל עזירה שהיא מחוז חפצו, ודבריו בחזון עובדיה הם משנה אחרונה³².

הסברה נותנת לחלק בין שהייה ממושכת כטיוול בו רוצים לשהות בעיר לזמן ממושך לבין עזירה קטנה לביקור או צורך שטווח זמנו קצר. חילוק זה, באורך זמן השהייה בעיר, מצאנו בכף החיים³³ :

"...והוא הדין אם הולך בספינה ולפעמים באים לנמל ומתעכבים שם יום או יומיים אינו צריך לברך כיון שהולך בדרך ודעתו לחזור מיד לים מיהו אם מתעכב הרבה צריך עיון אם יברך".

וכן כתב הגר"ע יוסף³⁴ שבשהייה קצרה נחשב שהוא באמצע דרכו ולא יברך הגומל עד שיגיע למחוז חפצו ויצא מהצרה לגמרי, ולעומת זאת, אם עוצר לשהייה ארוכה, ויש לו מטרה לשהות בעיר למשך זמן ממושך, יברך שם הגומל, וכשיצא מחדש להפלגה ויגיעו לביתם יברך שוב³⁵.

ה. המפליגים תדיר

כתב בחזון עובדיה³⁶ :

"המלחים והימאים, ובכלל זה חיילים הנמצאים בחיל הים, אחר שקבלו חופשה אף למספר ימים ויחזרו לביתם, עליהם לברך הגומל, אף על פי

31. חזון עובדיה ברכות עמ' שסט ובהערה כא.

32. כך מבואר שם בסוף הערה כא.

33. סימן ריט אות ד ועע"ש מקורות שהביא לכך שלא מברכים הגומל בשהייה קצרה.

34. חזון עובדיה ברכות עמ' שסא בהערה, שו"ת יביע אומר חלק א סימן יג אות יא.

35. ועיין פסקי תשובות חלק א סימן ריט אותיות ב, ז.

36. שם, עמ' שג.

שדעתם לחזור ולהפליג בים אחר תום החופשה".

ברם, הרב רבינוביץ פסק³⁷:

"אף גם זאת לא ראיתי נוהגים לברך כל פעם שיוצאים לחופשה, ומנהג ישראל תורה הוא, ובפרט שספק ברכות להקל. לפיכך נראה שאין לחייב ברכה בכל פעם שחוזר הביתה, אבל כאשר משתחרר משרותו הצבאי ודאי חייב לברך הגומל כדין".

כמובן שאם באה לו סכנה וניצל ממנה, יברך לכו"ע.

ו. ברכת הגומל על הפלגה בספינות זמננו

מרן הרב קוק זצ"ל באורח משפט³⁸ דחה את דברי הטוענים שספינות ימינו בטוחות, ולכן לא צריך לברך הגומל אחר הפלגה בהן:

"הנה זה ברור דאין להם על מה שיסמכו כלל דמסתבר דתקנת ברכת הגומל נגזרה במניין וכל דבר שבמניין אע"פ שבטל הטעם אינו בטל כי אם במניין אחר, ומכ"ש שהטעם נוהג לגמרי ואפילו הוחלש כל שהוא אין בכך כלום וק"ו שבאמת הוא מפורש בדברי קבלה³⁹ והוי כדברי תורה שאין ראוי כלל לחוש לחידושי הזמנים".

מתשובת הרב למדנו, שאין לשנות את ההלכה הקובעת שיורדי הים מברכים הגומל, אף אם בטל טעם הסכנה בספינות חדשות וחזקות⁴⁰.

בדומה לכך כתב בשו"ת מנחת יצחק⁴¹ שגם בספינות החזקות שבימינו חיוב ההודאה עומד במקומו:

"כיון דכ"ע נהגו לברך אנו מחויבים להפוך בזכותם... והנראה דבאמת גם בזמננו מתרמי כמה פעמים שנטבעים איזו אניות אלא דלא הוי מיעוט המצוי כמו בשנים קדמוניות ע"כ חיוב ההודאה במקומה עומדת".

בשו"ת אגרות משה⁴² פסק שיש לברך הגומל גם בספינות של ימינו מטעם אחר:

37. מלומדי מלחמה עמ' 701.

38. אורח משפט אורח חיים סימן מה.

39. הכוונה לדברי קבלה - תהלים מזמור קז.

40. אולי ניתן ללמוד מכאן שסבר מרן הרב זצ"ל שגם כשאין סכנה יורדי הים יברכו כדברי המאירי הנ"ל כפי שהובא בבירור למעלה.

41. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן יא.

42. אורח חיים, חלק ב, סימן נט.

"בספינה שהוא על המים הרי עצם ההליכה הוא ענין סכנה שצריך לינצל ממנה... זהו הטעם שאף בנסיעות הספינות שבזמננו נמי מברכין... דכיון דהספינה שיושב בה נחשבה שניצול על ידה מהסכנה שהוא במים שנמצא שאף בספינות שלנו הוא נחשב ניצול מהסכנה והרי שייך בעצם לברך".

וכן בחזון עובדיה⁴³ הכריע שיש לברך על הפלגה באוניות גם בזמן הזה.

אולם בספר פניני הלכה⁴⁴ כתב:

"למעשה נראה, שאם לא עברו בעת ההפלגה אירוע מסוכן במיוחד, אין לברך על הפלגה רגילה הגומל"⁴⁵.

מכל הנ"ל נראה הלכה למעשה, שגם הפלגה בכלי שייט בטוחים מחייבת בברכת הגומל, ואין לנו לבטל את ברכת הגומל גם כאשר ההפלגה בטוחה ב"ה.

ז. ברכת הגומל על שחייה

יש לשאול האם יורדי הים שמצווים לברך כשעלו ממנו זה רק כאשר ירדו באונייה וכפשט הפסוק, או שבכל מצב שהיה בים ויצא חייב לברך?

כתב בחזון עובדיה⁴⁶:

"דע שהשוחה והשט בים, ואפילו בים כנרת שהוא מקום סמוך למקום ישוב, ואפילו יש שם מציל באופן קבוע, אעפ"כ דינו כדין יורדי הים שהרי כמה פעמים אירעו שם אסונות ונטבעו בים".

בספר אין למו מכשול⁴⁷ סיפר שדן בהלכה זו עם הראשלי"צ הגר"י יוסף בהבנת דברי החזו"ע, והסכימו שדברי הגר"ע יוסף הם על השוחה בכנרת במקום מים עמוקים שאין דורך ברגליו שם, אולם אם נכנס לשחות במקום שיכול לעמוד שם על רגליו ואין המים עמוקים כל כך גם לדעת מרן הגרע"י זצ"ל אין לברך בכהאי גוונא

43. חזון עובדיה טו בשבט ברכות עמ' שס.

44. הלכות ברכות פרק טז סעיף ז.

45. ובהערה שם כתב "ומסתבר שכל מי שכתב בעבר שלא לברך על הפלגות קצרות, כי אין בהן סכנה, יאמר כיום שלא לברך גם על הפלגות ארוכות, ומאס: חיד"א בלדוד אמת כג, ט; קניין תורה א, טז; מנחת יצחק ד, יא, ועיין פס"ת ריט, ב. ויש לצרף את דעת הסוברים שגם יורדי הים מברכים רק אם נקלעו לסכנה (יד המלך הלכות ברכות י, ח). ולא הוספתי שאם המפליג מפחד יברך כמו בטיסה, הואיל והמפליגים כיום הם או אנשי מקצוע כמלחים שאינם מפחדים, או מפליגים להנאתם, שהואיל ובהרו בכך, אינם מברכים".

46. חזון עובדיה טו בשבט ברכות עמ' שסג הערה יח.

47. שונה הלכות חלק א עמ' כט, הרב אברהם ישראל.

ברכת הגומל⁴⁸.

הרב אופיר מלכה⁴⁹ הורה שעדיף לא לברך רק על שחייה, אלא לסמוך על הברכה שמברכים בשבת⁵⁰. אך הרב דוד יוסף בספרו הלכה ברורה⁵¹ דחה שאין דינו של השוחה בים כירודי הים באוניות, 'דהא לא ירד באונייה', ומה שיש בשחייה סכנה זה לא מדין יורדי הים אלא מדין סכנה, שבה נחלקו הפוסקים, ולמנהג ספרד לא יברך. וסיכם:

"ומבואר דפשיטא להו דשחיה בים אינה בכלל יורדי הים"⁵².

בספר תודת חיים⁵³ כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שכל ששוחה במקום הקרוב לחוף אין זה בכלל יורדי הים, וכיוצא בשיב מרן החזו"א זצ"ל, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה⁵⁴.

הגר"ש פנחס⁵⁵ כתב שדין הגומל על שחיה בים תלוי במשך השהות בים ואלו דבריו:

"השוחה בים במשך שבעים ושתים דקות, אפילו בים הכנרת, והתרחק משפת הים במידה שרגליו אינן יכולות לנגוע בקרקעית הים, דינו כירודי הים וחייב לברך הגומל. הגם שיש במקום מציל, שהרי אירעו שם המון סכנות טביעה".

וכתב⁵⁶ שכן נראה מהגר"ח קנייבסקי הנ"ל שדווקא הקרובים לשפת הים אינם בכלל יורדי הים, משמע שהשוחה רחוק מהחוף יש לו דין יורדי הים.

נראה אם כן, שלרוב הפוסקים אין השוחה נכלל בגדר 'יורדי הים' ועל כן:

א. למנהג אשכנז לא יברך אלא אם היה בסכנה ממשית בים וניצל ממנה, או כגון שהיה במים עמוקים.

48. ביאור בדברי הגר"ע יוסף למעשה עיין בשו"ת אבני דרך חלק ז סימן לו.

49. הליכות ברכות תמו.

50. כפסק הגר"ע יוסף בחזון עובדיה ברכות עמ' שסו.

51. הלכה ברורה יא, סימן ריט סעיף כה הערה כט.

52. ובספר ברכת שמואל עמ' שפג הביא תירוץ לקושיית ההלכה ברורה ועיי"ש ודוק.

53. תורת חיים פרק ג הלכה ח - ובהערה יא שם כתב כי הגר"ח שאל את מרן החזו"א זצ"ל הנה במחלוקת רבנן ורבי יהודה בגבולות אי"י רבנן דפליגי על רבי יהודה ס"ל דהים הוא הגבול המערבי של אי"י (גיטין ח, א) וא"כ לרבנן איך מותר להיכנס לים להתרחץ הרי זה יוצא לחו"ל והשיבו מרן החזו"א זצ"ל דהמקומות שנכנסים להתרחץ חשיבי עדיין ליבשה.

54. בצל החכמה חלק א סימן כ אות ג.

55. קונטרס וכל החיים ד, ה.

56. שם בהערה.

ב. למנהג ספרד, רבים מפוסקי ספרד סברו שאין השוחה בכלל יורדי הים. ואם כן בני ספרד הנוקטים שמברכים על הני ארבעה דווקא לא יברך בשם ומלכות⁵⁷, אפילו אירעה לו סכנה ממשית.

אולם, שיטת מרן הגר"ע יוסף שהשוחה בים במים עמוקים הינו בכלל יורדי הים⁵⁸ ויברך הגומל בשם ומלכות אף אם לא שהה שיעור פרסה בים⁵⁹.

ח. הגומל על צלילה

השיח יצחק⁶⁰ כתב כשיטת הגר"ע יוסף, שהשוחה מברך הגומל, אך חילק בין שחייה לצלילה, ששחייה היא סכנה, ואילו צלילה עם ציוד מקצועי על פי הוראות הצלילה איננה סכנה:

"זוג צוללנים שירדו על פי ההוראות, גם בזה לא נמצא סכנות, ולא יברכו בצאתם ברכת הגומל".

לדבריו שם סבר כשיטת מרן הגר"ע יוסף שהשוחה מברך משום סכנה ולכן אם אדם נכנס עם ציוד מקצועי ופעל לפי הוראות הצלילה לא יברך הגומל על הצלילה.

בשו"ת דולה ומשקה⁶¹ שאל את הגר"ח קנייבסקי:

"יש היום צוללנים שנכנסים בתוך המים בעומק הים ונמצאים שם עם בקבוקים של אויר חמצן ומסיכה לפנים מיוחדת ונמצאים כמה שעות מתחת המים האם צריכים לברך הגומל?"

וענה לו הגר"ח:

"יתכן".

אמנם לא ברור בדבריו האם מדבר על כל צלילה, או רק על צלילה מיוחדת שבה יש יותר סכנה.

הרב אופיר מלכה⁶² ציין, שיש לצוללן לברך כיוון שאי אפשר באופן טבעי לחיות

57. סיכום מאיר עיניים בשפה ברורה לסוגיה זו תוכל למצוא בספר "תורת מאיר", אורח חיים, סימן כ עמ' מז.

58. וכפי המובא לעיל בבירור בשיטת הגר"ע שאין ברכת השוחה מדין יורדי הים אלא מדין עוברי דרכים ששם בני ספרד מברכים ויש שיטות להוכיח לכאן ולכאן ואכמ"ל.

59. וע"ע בספר השיעור השבועי התשע"ו עמ' שסט.

60. שיח יוסף חלק ב' הרב יוסף בלנר.

61. עמ' 141, הרב אברהם חיים שציגל.

62. בהליכות ברכות עמ' תמו.

בים ללא התחבולות, וכשיטת האג"מ שהובאה לעיל:

"ויש ליתן הודאה לה' שהיה במקום שאי אפשר לחיות בלא תחבולות ויצא לשלום ללא תקלות ודינו כדין יורדי הים, מיהו אם שהה פחות מ22 דקות לא יברך".

לעומת זאת, השואל ומשיב כתב שצוללן דינו כדין השוחה בים⁶³, וכן נראה שהיא שיטת רוב הפוסקים. אמנם השיח יצחק והרב אופיר מלכה התבססו על הגר"ע יוסף והאג"מ שכתבו שכל כניסה למים היא סכנה, אך רוב הפוסקים לא קיבלו זאת, וסברו ששחייה נמדדת לפי מידת הסכנה שבה וריחוקה ממקום בטוח, ונראה שהוא הדין בצלילה.

ז. הפלגה בצוללת

ראינו שדעת הפוסקים לברך אחר הפלגה באונייה, וצריך לבאר מה דין הפלגה בצוללת. מחד גיסא, כאשר אנייה נפגעת יש סבירות להינצל, לעומת צוללת הנמצאת בעומק הים וסיכויים ההצלה בה נמוכים. מאידך, צוללת הינה כלי בעל יכולות שרידות טובה ביותר, ועל כן הסכנה בה פחותה מבאונייה, ואולי משום כך אין לברך הגומל.

בשו"ת שואל ומשיב⁶⁴ כתב שיש לברך גם על הפלגה בצוללת, וכתב הרב זילברשטיין⁶⁵ שיש לברך אף על הפלגה בצוללת סמוך ליבשה:

"נראה שהנוסע בספינה מעכו ליפו סמוך ליבשה לא מברך הגומל, מה שאין כן בנוסע בצוללת שצולל במים אדירים מתחת למים, מסתבר שגם בדרך צרה כגון מעכו ליפו מברך".

אמנם השיח יוסף כתב שאין בצוללת שלנו סכנה, כפי שאנו רואים שתאונת צוללת הינה נדירה ביותר, ועל כן לא יברך:

"ואלו בים הנמצאים בסכנות הנכנסים בצוללות למעמקי הים שאין בו סערות וכן פגעי הים לא שולטים בו א"כ לא יברכו הגומל שכיום הצוללות משוכללות מאד ולא שמענו על תקלות וסכנות שנתקלים בה בצוללות".

למעשה, נראה לעניות דעתי להכריע כך:

דין ברכת הגומל למפליג בצוללת הינו כדין אנייה של ימינו – שאמרו הפוסקים

63. שואל ומשיב חלק יא עמ' שע סימן לד.

64. שואל ומשיב חלק יא עמ' שע סימן לד.

65. חשוקי חמד נדרים עמ' שטו.

לברך הגומל⁶⁶, ולכו"ע יברך הגומל אם הפליג שיעור פרסה⁶⁷ במרחק מן החוף.

אם הפליג בצוללת סמוך לחוף ב'גובה גלים' דינו כדין המפליג באנייה, שיש שאמרו לא לברך⁶⁸ ויש שאמרו לברך⁶⁹.

אם הפליג במצולות ים ואפילו בקרבת חוף⁷⁰ נראה שיברך, לפוסקי ספרד יברך מצד שיעור פרסה כהולכי דרכים, ולפוסקי אשכנז יברך מצד הסכנה. קל וחומר שהמפליג לצלילה מבצעית במחוזות מסוכנים, שיברך הגומל.

ט. למעשה

יורדי הים צריכים לברך 'הגומל' בהפלגה לעומק ים שארכה שיעור פרסה שהוא כשבעים ושתיים דקות.

המפליג בכלי שייט בסמיכות למקום יישוב או בנהר: לשיטת הגר"ע יוסף יברך אף ללא שיעור פרסה, לשיטת האור לציון לא יברך אלא אם כבר לא רואה את הספינה ממקום החוף, למנהג אשכנז לא יברך שאין מברכים על הליכה מעיר לעיר וכן ביורדי הים יברך רק אם הפליג הפלגה ממושכת בעומק ים⁷¹.

המפליג במקום סכנה, כגון בקרבת גבול מאוים, אף בפחות משיעור פרסה, עליו לברך ברכת הגומל גם למנהג אשכנז וגם למנהג ספרד.

הנמצאים בהפלגה ב"קרוז" אף עם עצירה במקום יישוב, אם אינם צריכים לשהות במקום היישוב זמן מה אין לברך הגומל עד שיגיעו לביתם.

על שהייה ארוכה משלושה ימים, בהם חפצים המטיילים לטייל בעיר, יברכו במקום שהייה בחו"ל ברכת 'הגומל', ויברכו בנוסף 'הגומל' כשיחזרו לביתם.

גם בספינות חזקות ובטוחות של ימינו יש לברך הגומל, ואין לנו לבטל את ברכת הגומל גם כאשר ההפלגה בטוחה ב"ה.

השוחה בים - לדעת רוב הפוסקים אינו בכלל יורדי הים, ועל כן לא יברך. לשיטת מרן הגר"ע יוסף יברך הגומל אף בשחייה קצרה, אם היה במקום בו לא עמד על רגליו.

66. ועיין לעיל בשיטות הפוסקים שהבאנו בדין אנייה חדשה של ימינו שאין בה סכנה.

67. כל הפלגה בצוללת הינה יותר מזמן שיעור פרסה.

68. הכנסת הגדולה, כף החיים, אור לציון, הגרש"ז אוירבעד, בצל החכמה ועוד.

69. הגר"ע יוסף, ילקוט יוסף וע"ע בפסקי תשובות חלק ב סימן ריט סעיף ב.

70. יש לציון שצוללת הצוללת בקרבת חוף נמצאת בסכנת התנגשות בקרקע ואדרבה זה מסוכן יותר מצלילה בעומק ים.

71. כפי שהובא להלן מהגרש"ז"א, בצל החכמה וביתר פירוט בפסקי תשובות.

צוללן הצוללל בים - יש אומרים שדינו כדין השוחה בים⁷², ויש אומרים שאין דומה צוללן עם ציוד מקצועי לשוחה בים כיוון שאין סכנה בצוללן⁷³.

המפליג בצוללת - לכו"ע יברך הגומל אם הפליג שיעור פרסה⁷⁴ במרחק מן החוף. אם הפליג סמוך לחוף 'בגובה גלים', דינו כדין המפליג באנייה שיש שאמרו לא לברך ויש שאמרו לברך. אם הפליג במצולות ים, נראה שלדעת רוב הפוסקים יברך.

המפליג בסירה או באופנוע ים: אם מפליג קרוב לחוף, למנהג אשכנז לא יברך ולמנהג ספרד יברך. אם הפליג בסירה ללב ים יברך אף למנהג אשכנז. אם הפליג פחות משיעור פרסה לא יברך הגומל⁷⁵, ואם רוצה לצאת ידי שיטת הגר"ע יוסף, ישמע את ברכתו של אחר המברך ויתכוון לצאת ידי חובה.

ימאים וחיילים המפליגים תדיר בים, יברכו בכל חופשה בביתם 'הגומל', כדין הנוסעים תדיר ברכב.

72. שואל ומשיב חלק יא' עמ' שע סימן לד.

73. שיח יוסף חלק ב הרב יוסף בלנרו.

74. כל הפלגה בצוללת הינה יותר מזמן שיעור פרסה.

75. בצל החכמה סימן כ עמ' נז.